

Talau em deien que el gran vessant anomenat *El Baladà(r)* «es diu així perquè està cobert de *bàlās*», a Noedes un tal paratge l'ha alterat en *Blagatà(r)* (sota la influència del modern *bàlec*); *Joan Baladosa* era el nom d'un dignitari eclesiàstic al Nord de Berga el 1462,³ igual es digué abans un veral de Matamala de Capcir,⁴ hi ha sengles exemples de *La Baladosa*, falces de muntanya, a Vallcebre (Berg.), Estavar (Cerdanya), *Plans Baladós* a Sallagosa, i a Sançà, un lloc semblant es diu *La Balatosa*. En fi, qualsevol que sigui l'explicació de la desinència, aquesta ha de ser la forma en què el radical del nom de la nostra planta figura, combinat amb *puig*, en la denominació del poble antiquíssim de *Puigbaladó(r)* en el Capcir vora el riu Aude, on, en efecte, les cases estan edificades entorn d'un turó cònic cobert de *bàlec*.⁵

Sembla, doncs, que la forma primitiva hauria de ser sobretot *BÁLATO-⁶ en el territori català, car la -d- dels derivats suposa -r- intervocàlica (una -d- hauria desaparegut), i també la -c final surt, quasi normalment, d'una -t (una -d' hauria hagut de donar -y): comparem amb el cas d'*àvec* sortint d'*àvet* (ANĀTEM, fent parella amb *àveda* i *anedó*, *anadilla*), amb *préste* de *PRÆSTĪTUS*, *àvec* de *AMĪDUM*, i recordem de més a més *calàpet* amb *GALÀPEC*, *tàvec* ~ *tàvet* (i *RAFEC*, *ràvet* ~ *ràvec*, *màpet*, etc.).

Es veritat que seria un esforç en va voler arribar de totes passades a una base fonètica (i morfològica) única, car ja veurem que al Nord dels nostres límits lingüístics apareixen formes que postulen indiscutiblement un final *BALAD-* amb *d*. Si els prestem atenció hem d'admetre per al femení *bala* una base *BÁLADA-, que dona perfecte compte, fonèticament, d'aquesta variant catalana, passant per *bàlea. Són sobretot les formes de les llengües cèltiques insulars les que ens obliguen a admetre una variant amb -d-, i amb elles se suma el tipus francès *balai*, que com han posat de relleu els millors estudiosos, significà originàriament 'ginesta', i encara té aquest sentit en una ampla extensió dialectal del francès del Centre i de Ponent; veg. sobretot *FEW* I, 232-233; Thurneysen, 89; Jud, *ASNSL* CXXIV, 98, 392; Rohlf, *Litbl.* XLVII, 356. Encara que s'hagin fet temptatives rebuscades en altres sentits, l'única base fonètica simple i satisfactòria per al francès és *BALADĪO-; d'altra banda la trinitat *BÁLATA-: *BÁLAD-: *BALADĪ- res té d'inversemblant ni gaire de dificultós quan es tracta evidentment d'un mot pre-romà, ni en fonètica ni en el sentit morfològic: en afegir-se l'element desenvolupant -ĪO- l'accent ha de traslladar-se. Assentat això en principi, vegem com la base suposada per al francès està comprovada per formes del Midi, i per altres de catalanes i hispàniques.

En primer lloc, tot un petit grup occità: Ardèche *boláï* o *boláïyo* (Λ > O) 'ginesta' (Dornheim, *VKR* IX, 291), Roergue *bolách*, *bolájo* 'escombra grossera, granera' («ramon, balai», *Vayssier*), Peirigord *balaio* 'ginesta': per a l'evolució del sentit em limito a recordar el pall. i aran. *escoba* 'ginesta' (< 'escombra') i l'angl. *broom* 'ginesta' > 'escombra' (Rohlf hi afegeix grec mod. *φρόκαλο* 'ginesta' < 'escombra' de *φιλοκαλώ*

'adornar' > 'escombrar').

En zones més meridionals que aquest nucli de *BALADĪ-* en la part central d'Occitània, també degué existir esporàdicament aquesta variant *BALADĪO-, car la trobem ací i allà, sobretot en toponímia i en el derivat verbal: *Baleja* era un llogaret avui despoblat en el cantó de Rabastens (Tarn-e-G.), sovint esmentat des de fi del S. XIV;⁷ *Balay* és un banc d'arena en el riu Adour, tocant a Baiona, ja anomenat *Insula de Balay* l'any 1342 (P. Raymond, *Dict. Topogr. B-Pyr.*).

I ja en terra nostra: en el Canigó la gran vall de *Balaig*, caracteritzada justament per l'abundor de *bàlec*⁸ i el seu nom es documenta sovint des de 1193 (*Balag*); en el mateix Conflent, però lluny de la vall canigonenca, vora Serdinyà, hi ha un petit afluent de la Tet amb aquest nom, i a ell es deu referir *Balaig* en un doc. de 1263, puix que aquest és d'Oleta (Alart, *Inv.*). Entre els noms cèltics en *Balat-* que recull Holder, la major part correspondran a la base en -r- però d'altres més tardans és equívoc si suposen -d- o -r- etimològica.⁹

De tota manera és sobretot en el derivat verbal per a 'escombrar' que la variant desinencial *BALADĪ- està més ben representada, tant a França com en els dominis català i castellà. El verb *balayer* és una constant en la història literària i dialectal de la llengua veïna, des del S. XIII; i apareix també en llengua d'oc des de l'Edat Mitjana, p. ex. *balajar* a Albi l'any 1348 (Nègre) i d'ell s'extreia un postverbal *balai* 'escombra' tant en el Nord com en el Sud, que el nostre Cerverí de Girona ja usa en una poesia de l'any 1276 (ed. *Riq.* 39.44).

Que la variant *baloiier*, *baliiier*, dominant (però no pas general) en francès durant tota l'Edat Mitjana remunti a una variant vocàlica originària o s'expliqui per reducció a un tipus de sufix més trivial, és cosa que tractant-se d'una romanalla pre-romana no fa de bon decidir, i el fet que el tipus cat. *balejar*, cast. *balear*, sigui general i coincideixi amb aquell *bal(o)iiier* reforçaria l'argumentació en el primer sentit; però tanmateix el fet tan natural que els verbs en -IZARE i -ICARE, quasi en nombre infinit en totes tres llengües, ho expliquin tot amb el seu enorme pes, fa que ens decantem sense vacillar gaire per la segona alternativa.

Donaré detalls més copiosos sobre aquest grup verbal en la secció de *DERIV.*, però des d'ara indico documentació medieval del cat. *baleig*, perquè es vegi la seva gran antiguitat i autoctònia: «*balegium*... de grapis sive *balegio*» a Tuïr a. 1294, «de grapis et de *balegio*», *ibid.* 1304; en dos d'Estagell, dels anys 1334 i 1414, veiem que no solament acompanya els raïms sinó també blats i espigues, i per tant comprenem que es tracta d'un subproducte de l'era de batre cereals no gaire diferent del que ara s'entén per *baleigs*: «de bladis faciendi, grapes e *baleg*», «si fahien grapes, *balegs*, spigada, solatge», i un altre doc. rosellonès, ja el 1317, ens ensenya que es deu tractar en això d'un dret que els senyors perceben d'aquests productes agrícoles: «de fructibus detis nobis vicés-